

K
R
Ö
N
I
K
A

BERG 2024

Bergs krönika 2024

80:e årgången

Bergs krönika är bygdens länk mellan det nuvarande och det förgångna. Den förmedlar händelser som timat och fenomen på gång. Under 2024 har historiens vingslag gjort oss påminda om vikten av sammanhållning för överlevnad. Behovet av planering för att klara extraordinära händelser har aktualiserats på nytt. Erfarenheter från det förflutna har påmint om vikten av att ha hög beredskap för att kunna leva ett någorlunda normalt liv. Det beredskapsarbete som påbörjats i socknen visar tydligt vikten av historisk kunskap för att kunna hantera det nuvarande. Med det sagt förstår alla att allt hänger samman i en historisk kedja. När erfarenheter ur minnenas galleri från exempelvis stormen 2005 dammas av återväcks betydelsen av sammanhållning och gemensamt arbete. Krönikan skall i det sammanhanget vara en förmedlande kraft. Den nutida flyktingdimensionen har liknande paralleller även i Berg. Den skildras i årets krönika på ett inlevelsefullt och tänkvärt sätt. Den anknyter i någon mån till de artiklar som i tidigare krönikor förmedlat hur det var att komma ny till Bergbygden. Ett varmt tack till såväl artikelförfattare som fotografer som möjliggjort 2024 års krönika.

Berg i mars 2025

Redaktionskommittén:

Marie Fogelström

Karl Johan Krantz

Eva Bünger

Kerstin Haggren (teknik)

Omslagsbild: Ester Eriksson i Lövhult. (Foto: Emma Krantz)

Baksidan: Den nya vägen Svinamasebro äntligen under produktion. Markägarna tackas med blommor i samband med invigningen. (Foto: Michael Forsberg) Fyllda skor får symbolisera ett osedvanligt gott år för katareller. (Foto: Emma Krantz). Fullsatt i kyrkan vid flertalet konserter under året, här Ecstatic Ensemble. (Foto: Kerstin Haggren)

Foto där inte annat anges: Kerstin Haggren

Verksamhetsberättelse

Bergs hembygdsgårdens sammanfattar verksamheten 2024.

Hembygdsgården har haft ett aktivt år med öppna aktiviteter och arbete i styrelsen. Vi har under året haft sju styrelsemöten. Årsmöte hölls i mars där Per Fogelström visade bilder och berättade om intressanta svampfynd i socknen.

Hembygdsgården har varit en välbesökt mötesplats för folk i bygden men även många utifrån. I huset har vi under året möblerat nedervåningen med en ny bokhylla för böcker och skrifter samt fler bord och stolar för besökare.

Vi har påbörjat ett arbete med att inventera och organisera föreningens arkiv.

Målet med arbetet är att bevara och även tillgängliggöra material för den intresserade. Många idéer har väckts och bland annat har bilder från gamla glasplåtar och äldre krönikor digitaliserats och är tillgängliga på vår hemsida.

Öppen verksamhet

Den 20 april öppnades hembygdsgården efter vintern av styrelsen och ett antal medlemmar. Efter städning och lagning av en mindre vattenläcka i köket stod hembygdsgården redo för en ny säsong.

Valborgsmässoafton firades vid hembygdsgården i samarbete med Lädja badplatsförening och sockenrådet. Korvförsäljning, lotteri och sång av Bergs sångcirkel. Värtalare var Michael Forsberg. På grund av stark

Hembygdsgårdens sal. (Foto: Renée Henriksson)

vind vågade vi inte tända brasan, den fick eldas upp vid ett senare tillfälle.

I slutet av maj arrangerade vi, tillsammans med Musik i Berg, en försommarkonsert med psalmodikon i Lädja missionshus.

Bergveckan

Under Bergveckan hade vi öppet alla dagar med våffelsservering. Ett trettio-tal bergbor ställer upp och hjälper till med våffelbak och servering, det är förutsättning för att vi ska kunna hålla öppet hela veckan. Många är återkommande våffelbagare men även en del nya vill hjälpa till. Försäljningen och inkomsterna var bra. På tisdagen hölls workshop med gårdsgårdsbygge där besökare fick prova på att binda vidjor och sätta gårdsgård intill vår parkering.

Hembygdsgårdens traditionella slåttergille hölls i år i mitten av juli, då hade de flesta blommor redan blommat över. Höet hässjades och användes sedan som foder till får i bygden. Uppslutningen med liar och räfsor var bra och det mesta av ängen blev slagen innan vi avslutade med slåttergröt.

Konsert lockade

Växjö kommuns Scensommar valde för andra året i rad att lägga ett av sina evenemang hos oss vid hembygdsgården. Rebecka Törnqvist drog en stor publik. Hembygdsgörelsen höll servering med kaffe och kaka.

I augusti ordnades friluftsgudstjänst vid ödekyrkogården i samarbete

Den uppskattade valborgskören sjöng från hembygdsgårdens trappa under ledning av Alva Skarp. (Foto: Renée Henriksson och Eva Büngr)

Försommarkonsert i Lädja missionshus där man bland annat spelade på psalmodikon, ett instrument som finns i Bergs hembygdsgård. Foto Michael Forsberg

med Lammhults församling. Efter gudstjänsten bjöd hembygdsföreningen på kaffe och kaka vid hembygdsgården.

Rotevandring

Rotevandringen gick i år vid Bergs säteri där vi fick höra mycket intressant om säteriet både nu och historiskt. Stort tack till Gunnar och Inger Skogsström som välkomnade oss och berättade.

På sensommaren ordnades en utflykt till Drevs medeltida kyrka för alla som hjälpt till och stöttat hembygdsföreningen under säsongen. Drevs kyrka är den äldst bevarade kyrkan i Kronobergs län. Där fick sällskapet ta del av kyrkans historia och en guidad visning. Efter utflykten bjöds det på räkmacka och kaffe vid hembygdsgården.

Hembygdsgården stängdes igen den 12 oktober i samband med en arbetsdag då det fejades både ute och inne.

Krönikan

Bergs krönika för 2023, den 79:e i ordningen, trycktes och distribuerades ut under våren. Stort tack till redaktionskommittén och övriga som bidragit med arbete till 2023 års krönika. Digitalisering av äldre krönikor har fortsatt och läggs upp på vår hemsida.

Slutord

Hembygdsföreningens ekonomi är god. Det finns energi och idéer för framtida projekt inom styrelsen. Mycket av våra evenemang är återkommande och vi hoppas bygden fortsätter stötta föreningen så att dessa kan fortsätta. Styrelsen vill tacka alla som bidragit till och stöttat hembygdsföreningens arbete under 2024.

Styrelsen har bestått av följande ledamöter:

Jonatan Persson, ordförande.

Eva Bünger, sekreterare.

Bengt Göransson, kassör.

Övriga ledamöter: Ingvor Lundqvist, Erik Andersson, Sara Karlsson, Joakim Erelt, Karin Falk, Britt Thomasson, Michael Forsberg och Björn Skogström.

Revisorer: Ewert Ericsson (smk) Filip Karlsson

Valberedning: Marita Persson och Birgitta Hansson

Redaktionskommitté Bergs krönika: Marie Fogelström (smk), Karl Johan Krantz, Eva Bünger och Kerstin Haggren.

(För mer information se vår hemsida www.hembygd.se/bergs)

Kammaren i hembygdsgården har fått nya bokhyllor, tillverkade av Olle Åström så att de passar perfekt i rummet. (Foto: Bengt Göransson)

Eva Bünger har tillsammans med Michael Forsberg och Ingvor Lundqvist börjat sortera socknens arkiv. Ett omfattande arbete. (Foto: Michael Forsberg)

Svinamasebro invigd

av Michael Forsberg

Gång- och cykelstigen mellan bygdegården och Björkängen blev till slut färdigställd och invigningen skedde den 14 september 2024. Vägen fram till denna högtidsdag har dock varit både lång och slingrig. Michael Forsberg har varit delaktig i sockenrådets arbetsgrupp.

Tanken på att ordna en säkrare väg från Bergs bygdegården till kyrkbyn har funnits länge.

2017 genomförde sockenrådet en trafikdag som tydligt visade på behovet. Representanter från såväl kommun som region och Trafikverket deltog, och alla uttalade sig positivt om idén, men något mer hände inte då.

När Bergslunds Golf några år senare återuppstod, och eldsjälarna där ställde i ordning idrottsplatsen Björkängen, blev det åter uppenbart att det saknas en säker väg dit från förskolan.

När sockenrådet 2021 genomförde en Framtidsverkstad i socknen kom cykelvägen upp som ett av tre topp-förslag.

2022 tillsattes därför en arbetsgrupp inom sockenrådet. Samarbete inleddes med intressenterna Bergslunds Golf, bygdegårdsföreningen och föräldrakooperativet. Kontakt togs med berörda markägare Bo Evert Liljengren och Evald Eriksson. Båda upplät generöst sin mark, och såg även till att röja den. Flera olika fonder och myndigheter uppvaktades för att utverka ekonomiskt stöd men det gick trögt.

Svår motgång

Våren 2023 hade arbetsgruppen ett nytt möte med kommunen som då inte uteslöt att gå in som medfinansiar. Samtidigt arbetade gruppen hårt på en ansökan till Leader Linné. Vi fick positiva signaler från dem, och på försommaren 2023 såg läget väldigt ljust ut. Vi hade då förhoppningar att kunna påbörja arbetet under hösten! Allt föll dock platt då Leader Linné oväntat avslag vår ansökan med motiveringen att förslaget inte var "tillräckligt innovativt".

Det kändes alltså lite motigt under hösten 2023. Men sockenrådet manade till nya tag och gjorde i januari 2024 följande upprop i Bergbladet:

Invigningen av Svinamasebro blev en höjdpunkt som samlade Bergborna. Otto Lindlöf, Växjö kommun, klippte bandet tillsammans med Allis Hansson. Gunnar Petersson och Maria Ahl Zanier höll i bandet. (Foto: Manda Zanier)

“... Vi har kämpat på och marken är nu röjd, med hjälp av markägaren. Barnen har provat att gå över stubbar och stenar (bilden). Vi söker finansiering på alla håll och nya kontakter med kommunen har tagits.

Men även du som Bergbo och bygdens föreningar kan bidra! Ge en gåva för att få en framkomlig stig eller en gång- och cykelväg, standarden avgörs av hur mycket pengar vi lyckas få ihop... Låt oss göra det tillsammans! Skänk valfri summa till barnens väg!”

Insamlingen viktig

Gensvaret blev bra från både föreningar och enskilda, och med denna grundplåt visade sig Växjö kommun nu villiga att gå in som huvudfinansiär. Nya anbud togs in under våren och en entreprenör utsågs.

Så äntligen, måndagen den 19 augusti 2024, kom då maskinerna från Alwex. Större stubbar och stenar lyftes undan. Markduk rullades ut och lastbilarna körde i skytteltrafik med betongkross och stenmjöl. Man arbetade sig ut från mitten, på två fronter, med lätta frontlastare. Arbetet gick undan och redan efter två dagar kunde vi provgå den fina nya stigen!

Och lördagen den 14 september var det alltså dags för invigning av vägen över Svinamasebro! Efter viss debatt hade sockenrådet beslutat återanvända detta gamla hävdvunna namn. Olika åsikter finns om namnets härkomst. Handlar det om en nu försvunnen kavelbro över Svinamossen?

Bygden samlade in nästan 90 000 kronor för att gångvägen skulle bli verklighet. Det lokala engagemanget fick Växjö kommun att bli huvudfinansiär. Alwex utförde jobbet och Combi montage ordnade en fin informationstavla. Så var vägen redo att användas!
 (Foto: Michael Forsberg och Manda Zanier)

Sockenrådets arbetsgrupp som lagt många timmar arbete för att få projektet i hamn belönades med blommor från bygdegårdsföreningen, förskolan och Golf. Foto: Manda Zanier.

Eller åsyftas istället de fyllesvin som raglande masade sig hem mot Lädja, efter besök på Brännvins-Pelles Bränneri och krog, nere vid tingshuset i backen mot Ingelstorps kvarn? För fler detaljer om denna teori, se en lång artikel i 1952 års krönika.

Festlig invigningsdag

Invigningen gjordes av samhällsbyggnadsnämndens ordförande Otto Lindlöf som tillsammans med barnen på Bergslunds förskola högtidligen klippte bandet.

Under eftermiddagen blev det stor aktivitet. I bygdegården höll Barnens Café öppet medan start gick för Rotebudkaveln. Under två timmar sågs lag och enskilda springa eller gå och, inte minst, umgås utmed Svinamasebro. Målgång skedde vid Björkängen, där grillen var tänd. Där kämpade man också med bland annat käpphästhoppning, bygge av fågelholkar och en fotbollsmatch mellan vuxna och barn. Solen sken dessutom på oss, denna klara och milda höstdag!

På kvällen vidtog Sockenfest. Det blev fullsatt på bygdegården, med Medelhavsbuffé och ett musikprogram av The Mats som huvudattraktion. Sammantaget en mycket aktiv och lyckad dag och, som vi hoppas och tror, en tradition som är här för att stanna!

*En solig, härlig,
folkelig, festlig
invigningsdag!*

Under invigningen sjöng förskolans barn under ledning av Maria Ericsson.

Festligheterna började vid bygdegårdens Barnens fik. Efter invigningen blev det avslappnade tävlingar och häng på Björkängen. Dagen avslutades festligt, med mat och underhållning av The Mats i bygdegården. (Foto: Michael Forsberg, Manda Zanier)

Oro i världen har fått minnen från barndomen att komma ikapp Ester Eriksson, 88 år, i Lövhult. Foto: Emma Krantz

Oro i världen väcker minnen från barndomens flykt

av Kerstin Haggren

Mitt under brinnande krig kom Ester Eriksson som åtta-åring med sin mor och syskon med fraktbåt till Sverige från Estland. Sin far och sina morföräldrar som hon var så fäst vid såg hon aldrig mer.

Slumpen förde henne till Rösås och sedan dess har hon varit Bergs socken trogen. Ester har aldrig återvänt till Estland.

– Jag vill inte. Jag lämnade det bakom mig, säger hon.

Under många år var flykten från Estland ingenting som Ester Eriksson pratade så mycket om.

– När vi var barn var det ingen stor grej. Vi visste förstås att hon kom från Estland och på somrarna kom ofta mammas syskon och våra kusiner till Rösås. Men hennes historia var inget som tog plats, berättar Esters dotter Eva Brinkeham när vi träffas en småregnig dag hemma hos Ester i Lövhult.

Det var först när barnbarnet Emma skulle göra ett skolarbete som hon började berätta. Barnbarnet frågade och Ester skrev ner vad hon mindes från sina första år. Om gården i Gutanäs, om den levnadsglade pappan som deporterades och aldrig mer kom tillbaka, om hur mamma Katarina fattade beslutet att lämna allt och åka till Sverige med sina fem små barn.

– Det kan inte ha varit lätt för henne, reflekterar Ester idag. Men hon vet att morfadern stöttade beslutet och sa: Åk!

Kom med fraktfartyg

När vi möts är det nästan exakt 80 år sedan Ester tillsammans med sin mor och syskon nådde Sveriges kust den 29 juli 1944.

Även om Ester haft ett gott liv i Sverige så har barndomens upplevelser satt tydliga spår. Hon har aldrig gillat båtar och vatten. Den egna familjen och en fast punkt i tillvaron har varit viktigare än resor och äventyr. På

senare år har inte minst kriget i Ukraina och flyktingströmmar i Europa väckt många minnen till liv. När tv-bilderna visar fäder som tar farväl av sina familjer för att ge sig ut i strid för Ukraina så minns hon dagen då hon såg sin egen far för sista gången. När flyktingar försöker ta sig över Medelhavet i knappt sjödugliga farkoster väcker även det känslor. Den egna flykten över havet är ett starkt minne. Ingen ska behöva fly på det sättet.

– När Ryssland tar över områden i Ukraina gör de på samma sätt som en gång i Estland. Alla ska göras till ryssar. Det känns så konstigt att historien ska upprepa sig gång på gång. Jag trodde vi kommit längre, säger Ester.

Estland

Ester Eriksson tillhör den så kallade estlandssvenska gruppen som har svenska som modersmål och som genom historien etablerat sig i vissa kustområden i Estland.

– Mina föräldrar pratade en gammalsvensk dialekt, som en svårbegriplig gotländska, berättar Ester.

När Estland blev självständigt efter första världskriget bestämdes snart att estniska var det officiella språket. Gårdar och människor fick estniska namn, men i Esters familj klingar namnen svenskt: Hennes föräldrar hette Katarina och Mattias Friman och syskonen Berta, Helga, Nils och Sigrid.

Katarina och Mattias Friman var jordbrukare på egen gård, Gutanäs i Nuckö. I Nuckö socken fanns en svensk bebyggelse sedan 1200-talet och på 1930-talet, när Ester föddes, var den svenskspråkiga befolkningen fortfarande i majoritet.

Huset som Esters föräldrar byggde till familjen hann aldrig bli klart, berättar hon. Hon minns hur landsvägen gick mellan huset och ladugården och att det framför köksingången låg en stor sten. Utanför växte vallmo. På gården fanns också en öppen brunn. Där var hennes yngsta syster Sigrid nära att drunkna när Ester och hennes äldre syster Berta skulle passa henne. Det var enda gången hon fick smaka på riset.

Inte långt därifrån bodde morföräldrarna som Ester tyckte mycket om. Hon kunde själv gå hem till dem.

Pappan tvångsrekryterades

Efter Sovjetunionens ockupation i juni 1940 gick många estniska män "på skogen" för att undkomma sovjetisk krigstjänst. Det gjorde även

Esters morföräldrar Anders och Agneta Nyholm överlevde kriget, men Ester återsåg dem aldrig. På bilden även två mostrar och en kusin.

Estlands historia i snabbversion

Mellan 1561 och 1721 löd Estland under Sverige, men blev därefter en del av Ryssland. Efter ryska revolutionen utropade Estland sin självständighet 1918.

Under andra världskrigets inledning tvingades Estland ta emot sovjetiska styrkor och 1940 införlivades Estland i Sovjetunionen.

Under 1941–1944 ockuperades landet av Tyskland. Därefter annekterades landet åter av Sovjetunionen och var en del av Sovjetunionen fram till landet proklamerade sig självständigt 1991, ett par år efter Berlinmurens fall. Estland är medlem i Nato och EU sedan 2004.

Esters föräldrar Katarina och Mattias Friman var jordbrukare med egen gård. Som många andra män i vapenför ålder tvångsrekryterades Mattias av ryssarna. Han kom aldrig tillbaka och Katarina fick ensam ta ansvar för deras fem små barn. Hon fattade beslutet att lämna Estland utan att veta någonting om sin makes öde. Först flera år senare fick de besked om att han var död.

hennes far Mattias under en tid. Men sommaren 1941 tvångsrekryterades han tillsammans med alla andra män i byn och fördes bakom den ryska frontlinjen. Ryssarna ville sannolikt förhindra att de vapenföra männen efter en tysk erövring av Estland skulle kunna sättas in mot Sovjetunionen.

När Mattias tvingades bort från gården var yngsta barnet Sigrid inte född. Katarina lämnades att själv sköta gården och sörja för barnskaran.

"Den dagen pappa skulle gå iväg minns jag så väl. Vi var ledsna och ville inte släppa iväg pappa. Mamma ville skicka med pappa ett bröd så han skulle ha något att äta, men han sa att det inte behövdes; Jag kommer nog hem om en vecka. Så blev det inte", skriver Ester i sin berättelse till barnbarnen.

En faster erbjöd sig att ta hand om Ester, men Ester var rädd för sin släkting och grät så förtvivlat att modern gav med sig och hon fick stanna hos sin mor och sina syskon. Om hon följt med sin faster hade hon sannolikt skiljts från sin familj och aldrig kommit till Sverige.

– Efter det fick jag en stark känsla att jag måste ta ansvar för mig själv, berättar hon. Det är en känsla som följt henne genom livet.

Far och morbror försvann

I juni 1941 bröt Tyskland sitt icke-angreppsavtal med Sovjetunionen, den så kallade Molotov-Ribbentrop-pakten, och kort därefter nådde de tyska trupperna Estland. Under kriget flydde många ester över Östersjön i alla möjliga sorters farkoster. Ibland lyckades man, ibland inte. I krigets slutskede ökade flyktingströmmarna då man fruktade att Sovjetiska trupper åter skulle tåga in i landet. Många fruktade ryssen mer än det vid den tidpunkten rätt stukade Tyskland.

I det här skedet nådde Sverige ett avtal med Tyskland som medgav att estlandssvenskar fick resa till Sverige. Avtalet gjorde att byar med estlandssvenskar tömdes. Bland dem som reste var Esters mor med sina fem barn. Ester var då åtta år. Mormor och morfar samt två mostrar blev dock kvar. Ester tror att hennes försvunna morbror kan ha varit orsaken till att de stannade i hembyn. Morbror Johannes hade som 17-åring försökt fly från krigstjänst. Morfar och även en moster, som Ester uppfattat det, fängslades för att de hjälpt honom att fly. Morbror Johannes återvände aldrig, han hamnade troligen i tysk krigstjänst och dog i krigets slutskede.

När familjen lämnade gården visste de heller inte vad som hänt Esters far Mattias i den sovjetiska fångenskapen. Modern lämnade kvar hans

kläder på gården – och ett bröd. Det skulle finnas någonting ifall han kom tillbaka.

Dokumenterat

I bevarade förhørsprotokoll från landsfiskalen i Norrvidinge härad berättar Esters mor att maken blivit inkallad till sovjetisk krigstjänst och förlagd i Leningrad. Därifrån fick hon två brev, där han i det sista skrev att han skulle förflyttas till annan ort. Först flera år senare fick de beskedet att fadern var död. "Dog 5 april 1942 på sjukhus i Chebarkul" står det i de förteckningar som senare gjorts av de tvångsrekryterade männen och deras öde.

– När vi fick beskedet satt jag på Nannys och Johns kökssoffa i Rösås och bara grät och grät, minns Ester.

Mor Katarina med Esters yngre syskon Nils och Sigrid. Bilden tagen i Rösås.

Resan till Sverige

I sina nedtecknade minnen beskriver Ester hur resan till Sverige gick till. De fick åka med en liten motorbåt ut till en pråm som sedan förde dem till en hamn där de fick gå ombord på båten till Sverige.

"Den lilla motorbåten lastades så full att de vuxna var livrädda att vi skulle drunkna. Vi barn, eller åtminstone jag, blev också så rädd så jag har aldrig tyckt om vatten eller båtar ens som vuxen."

När de väl kommit ombord på lastfartyget som skulle föra dem över Östersjön så kom de ändå inte iväg som planerat, så maten de hade med sig tog slut. När de så småningom kom över på svenskt vatten så beskriver Ester hur alla vuxna blev glada. *"Inget kunde längre hindra oss från att komma till friheten!"*

Troligen åkte familjen med den inhyrda estniska skonaren "Juhan" som från juni till september 1944 gjorde nio resor från hamnar i de estlandssvenska bygderna. Totalt kom över 3 000 estlandssvenskar till Sverige med dessa resor. Ungefär lika många kom med andra flyktbåtar.

Kom till flyktinförläggning

29 juli 1944 anlände Esters familj till hamn på Lidingö och fördes till Sabbatsbergs sjukhus för karantän. De blev avlusade och badade. Efter en tid fördes de till Finspång där de fick bo i baracker i en anläggning som hette Doverstorp. Ester jämför det med dagens flyktinförläggningar. Eftersom hennes mor hade så många barn fick de ett rum för sig själva.

"I förläggningen fanns en stor matsal där vi fick gå och äta mat. Mamma fick hjälpa till i köket och vi ungar fick klara oss själva. Till frukost fick vi gröt och vi fick ta socker på gröten. Det hade jag inte smakat förr. På kvällen fick vi barn gå till matsalen för att få ett knäckebröd med smör och en morot. Som alltid finns det dom som är dumma och tyckte att det inte var något att få och kastade bort moroten. Så då togs den bort för oss alla. Jag tyckte det var tråkigt."

Ester berättar också att attityden bland befolkningen i Finspång inte alltid var så välkomnande.

– Vi fick höra att vi inte hade där att göra, att vi skulle försvinna dit vi kom ifrån, berättar Ester.

Lantarbete hos Flory Gate

I april 1945 kom familjen till Rösås. Modern som var van vid jordbruksarbete hade fått plats hos Flory Gate i Rösås. Av dokumentationen från förhöret med landsfiskalen framgår att hon hade 150 kronor i månaden i kontant lön, samt fri bostad, vedbrand och lyse. Dokumenten visar också att Flory Gate på flera sätt engagerade sig för den estlandssvenska familjen. Hon går i god för modern Katarina och intygar för myndigheter att hon "är en mycket arbetsam och duglig kvinna samt att hon väl vårdar sig om sina barn."

Esters yngsta syster fick dock bo hos en moster i Stockholm en tid, hon var för liten för att klara sig själv när mor Katarina arbetade. När hon så småningom återförenades med sin mor och syskon kände hon inte igen dem. Det tog tid för henne att knyta an, minns Ester.

Flory Gate betydde mycket för familjen. Ester och hennes syskon kunde springa ner till henne när som helst. Hon minns henne som en

En ung Ester på kökstrappan hos Nanny och John i Rösås.

mjuk människa, en enkel bybo, som det var lätt att få kontakt med.

Bergs kommun utreder

Det var dock inte givet att Katarina Friman och hennes fem barn skulle få stanna i Rösås, eller ens i Sverige. Det framgår av dokument till Kungl. Maj:ts befallningshavare i Kronobergs län, daterade hösten 1945. Då gjordes en utredning kring om en kunglig kungörelse från 1934 "angående handläggning av ärenden om hemsändande av vissa nödställda utlåningar" kunde tillämpas i familjens fall. Riktigt vad den här kungörelsen går ut på har undertecknad inte kunnat få klarhet i, men det är svårt att tolka dokumenten på annat sätt än att Bergs kommuns fattigvård försökte komma undan ansvar och framför allt kostnader för familjen.

Originaldokumenten från Bergs fattigvård, landsfiskalen och beslutet från länsstyrelsen fick Eva Brinkeham av en person som hittat dokumenten i ett privat hem och förstått att det handlade om Evas släkt.

Sannolikt ville Bergs kommuns företrädare pröva om det faktum att Katarina Friman tagit emot 50 kronor i fattigvård för sina barn var skäl

nog för att familjen skulle sändas tillbaka till Estland. Landsfiskalen i Norrvidinge distrikt fick uppdraget att utreda om det fanns något som talade mot en hemsändning av Katarina Friman och hennes barn.

Kallt svar från sovjetiska myndigheter

I ett tre sidor långt protokoll från polisförhören berättar Esters mor Katarina sin historia. Var hon är född, vem hon var gift med, hur maken tvångsrekryterats och om flykten till Sverige. Av protokollet framgår också Flory Gates försök att hjälpa familjen. Flory Gate framhåller att det var hennes förslag att Katarina skulle söka hjälp från fattigvården, hon slår fast att Katarina har rätt att söka hjälp och få sin sak prövad som alla andra hjälpsökande, "utan att behöva hysa farhågor för hemsändning om hon begär understöd från kommunen".

Flory Gate uppgav även att hon vänt sig till den sovjetiska legationen i Stockholm med förfrågan om Katarina Frimans man eller andra anhöriga är i livet. Svaret från de sovjetiska myndigheterna var nog inte det hon hoppats på. Det kortfattade svaret går ut på att Katarina, som medborgare i Sovjets Estniska republik, har möjlighet att resa hem och på detta sätt förena sig med sina anhöriga. "Katarina Friman vill emellertid icke under nuvarande förhållanden återvända till sitt hemland", står det i förhörsprotokollet.

Bara några dagar efter förhören med landsfiskalen kommer beskedet från kungliga befattningshavaren, länsstyrelsen, att humanitära skäl talar emot hemsändning. Familjen får stanna.

Familjen splittras igen

Några år senare blir ändå familjen under en tid en fråga för fattigvården i Berg. Mor Katarina blir allvarligt sjuk, hon får en hjärtinfarkt och kan inte längre arbeta inom jordbruket. Hon beslutar sig för att flytta till

Nanny och John Johansson i Rösås tog hand om Ester när hennes mor flyttade till Stockholm för att söka en ny försörjning.

Stockholm där hon har släktingar för att försöka hitta en ny väg att försörja sig. Barnen ackorderas ut i olika familjer. Ester får ett hem hos John och Nanny Johansson som bor granne med familjen, i parhusets andra del, och som Ester redan känner väl. Paret hade inga egna barn och tar sig an Ester.

– Precis när vi kom till Rösås så fyllde jag år. Nanny kom med ett förkläde och kex till mig i present. Vi knöt band redan där, berättar Ester.

Hon hade det bra hos Nanny och John. Det blev mycket arbete men alla barn fick nog jobba rätt mycket på den tiden, resonerar hon. Och så var Ester ganska envis. Hon minns hur hon kämpade med att lära sig mjölka.

Mor Katarina hittar arbete i Stockholm och hämtar sina barn ett efter ett från fosterfamiljerna i Berg. Men Ester blir kvar.

– Jag har förstått av min syster att mamma hade dåligt samvete för att hon inte hämtade mig. Men jag längtade inte till Stockholm och kände aldrig att jag blev skild från familjen. Vi tappade aldrig kontakten utan min familj kom och hälsade på i Rösås.

Blev bonde i Rösås

Efter sju år i folkskolan arbetade Ester en tid i hushållet hos rektor Lundberg och hans fru i Stockholm. Paret hade sommarboende i Rösås.

– De tyckte väl att jag skulle se lite mer än Rösås. Men sen träffade jag Kurt.

Ester var bara 18 år när hon gifte sig med sin Kurt Eriksson från

Ester gifte sig med Kurt Eriksson när hon var 18 år. Hon ville bilda en egen familj och familjen har alltid varit viktig för henne.

Lövhult och paret fick åka till Stockholm för att få mor Katarinas tillstånd. Efter giftemålet köpte Ester och Kurt gården i Rösås av Nanny och John.

– Jag är glad att vi köpte gården. Det känns skönt att vi inte tagit något från någon annan, säger Ester.

I avtalet ingick att Nanny och John skulle få bo kvar på gården och få tillgång till ved, ägg och mjölk, som var vanligt förr. John dog redan 1960. Nanny skulle leva 20 år till och blev en extra mor-mor åt Esters tre barn, Eva, Dan och Helen. Någon rivalitet med Esters biologiska mor uppstod aldrig, Katarina dog redan 1961.

Släktbesök

Kontakten med familjen och släktingarna i Stockholmstrakten vidgades med åren. Esters syskon med familjer kom gärna till Rösås och Eva minns hur man kunde vara 20 personer vid frukostbordet när hon var barn. Kusinerna kunde bo hos dem stora delar av sommarlovet medan föräldrarna arbetade.

– Så vi fick tidigt lära oss att sköta hushållet, på gott och ont. Men man hade alltid någon att leka med, berättar Eva.

– Så här i efterhand förstår jag inte hur du pallade med det, säger Eva till sin mor.

Ester och Kurt drev jordbruket i Rösås tillsammans under ett antal år. Men Kurt, som även drev föräldragården i Lövhult, tröttnade på den

Ester fick inte växa upp med sina syskon, men de har alltid haft kontakt. Bilden är från ett möte med yngsta systern Sigrid sommaren 2024. Fotoalbumet är framme och de diskuterat släktforskningen som Sigrids son har gjort. Foto: Eva Brinkeham

dåliga lönsamheten i jordbruket och ville göra annat, berättar Ester. När han fick chansen att ta jobb i möbelindustrin i Lammhult så tog han den. Ester brukade därefter gården själv i tio år.

– Kurt hjälpte mig ju på helgerna. Jag körde traktor och vagn och jag vet att när jag skulle hämta sågspån vid sågen så satt Dan i knät, berättar hon.

"Skulle jag välja land idag så skulle det bli Sverige."

Balkkriget en påminnelse

Men till slut blev det för mycket för även för arbetsmyran Ester. De trappade ner jordbruket och Ester började läsa in grundskolan på kvällarna. Därefter gick hon förskolläraryrket på lärarhögskolan. Hon var 40 år när hon var klar och arbetade därefter inom förskolan i många år.

– Under Balkankriget på 1990-talet kom det många flyktingar till Lammhult. Barnen ville förstås komma in på förskolans område för att leka, men vi fick besked om att vi måste föra bort dem. Men jag sa: be mig inte köra bort dem, jag kommer inte att kunna göra det.

Ester kunde se sig själv i alla de barn som flytt för att få ett nytt liv i Sverige.

Själv känner hon sig inte behandlad som invandrare och samma känsla har dottern Eva.

– När jag växte upp så reflekterade jag aldrig över att vi var annorlunda på något sätt. Det är väl tecken på god integration, men det var inte myndigheterna utan Flory, Nanny och John som stod för den, säger Eva.

Även om Esters bakgrund aldrig varit i fokus så har den spelat in. Hon har exempelvis varit känslig för den debatt som förts om att inte släppa in flyktingar och det har funnits perioder då hon inte har känt sig hemma varken i Estland eller här.

Men när Ester tänker tillbaka är hon tacksam över att hon inte blev kvar i Estland.

– Jag är nöjd med att det blev som det blev. Skulle jag välja land idag så skulle det bli Sverige. Allt är inte perfekt här heller, men det är ändå en demokrati.

Sveriges avtal med Tyskland om estlandssvenskarna 1943

Den statlig kommittén, "Kommittén för Estlands svenskar", lyckades hösten 1943 sluta ett avtal med de tyska myndigheterna som möjliggjorde en organiserad överflyttning av estlandssvenskar till Sverige. Först fick man tillstånd att flytta 780 gamla och sjuka estlandssvenskar. Efter långvariga förhandlingar fick man våren 1944 även tillstånd att transportera de resterande estlandssvenskarna till Sverige. Ett villkor var att transportererna inte skulle uppmärksammas i svenska massmedier.

Den för transportererna inhyrda estniska skonaren "Juhan" gjorde från den 21 juni till den 11 september 1944 nio resor från hamnar i de estlandssvenska bygderna. Båtresorna var, trots avtalet, inte lätta att genomföra. Myndigheterna ville inte alltid godkänna passagerarlistorna och kaptenen på Juhan blev arresterad, anklagad för att ha överlämnat militära hemligheter till Sverige.

Den sista transporten gick den 18 september med en mindre båt, "Triina", från Tallinn. Strax därefter inleddes det tyska återtåget från Estland.

Totalt kom 3 335 estlandssvenskar till Sverige med dessa resor. Ungefär lika många kom med andra flyktbåtar, varför det totala antalet överflyttade var cirka 7 000 personer.

Källor:

Rickul/Nuckö Hembygdsförenings hemsida

Emma Ericssons skolarbete

Populär historia nr 11 2014

Sveriges Radio, vetenskapsradion den 15 juni 2024

Estlandssvenskarnas kulturförenings hemsida

Wikipedia

Kursiverad text är hämtad från Esters nedskrivna berättelse till sina barnbarn.

En klockstapel blir till

av Nicklas Stangenberg

Under sommaren 2024 genomfördes ett unikt projekt i Lädja. Uppdragsgivare var Svenska kyrkan med timmerman från socknen som utförare. Här berättar Nicklas Stangenberg, Bredhult, om hur ett byggnadsverk från 1600-talet byggts upp på nytt.

Hösten 2021 fick jag ett samtal från projektledare Lars Kjällström på Växjö stift. Skillingaryd församling hade ett år efter den gamla klockstapeln brunnit ner beslutat att en ny skulle byggas upp. De var nu ute efter en lämplig hantverkare för projektet.

Jag med mitt företag, Stangenbergs Byggnadsvård AB, har tidigare jobbat åt Svenska kyrkan med olika timringsprojekt där den hantverksmässiga nivån varit av hög vikt och material alltid förväntats vara av högsta kvalitet.

Jag hade aldrig tidigare byggt en ny klockstapel, vilket förvisso inte många nu levande människor gjort. Dock hade jag viss erfarenhet, då jag har arbetat med klockstaplar tidigare. Bland annat Nöttja klockstapel med anor från 1650-talet. Klockstapeln hade omfattande rötskador i den bärande konstruktionen och behövdes lagas för att inte rasa samman. Stapeln restaurerades med varsamhet och respekt. Skadat timmer byttes ut mot nytt och huven fick nytt kärnfuruspån.

Två års planering

Så, med frågan om jag ville delta i projektet följde viss osäkerhet. Skulle vi klara av att bygga en helt ny klockstapel? Hur skulle den byggas, enligt traditionella metoder eller med en mer modern konstruktion? Vilket utseende tänkte man sig? Estetik och formspråk?

Jag tackade ja till ett första möte, för att stämma av församlingens tankar kring byggnationen. Därefter följde två år av planerande och förberedelser där allt ifrån arkitekt, konstruktör, länsstyrelse och antikvarie var inkopplade.

Utmaningar fanns i att hitta cirka 25 furor som var helt raka och tillräckligt grova i toppändan. Med en stor ideell insats från Hagshult kunde

Nicklas Stangenberg tog med viss tvekan sig an projektet att bygga en ny klockstapel i Skillingaryd.

man hitta och fälla lämpligt timmer på ett skifte med 150-åriga frötallar. Timret sågades upp lokalt och lades på tork under tak.

Under tiden arbetade vi fram en gestaltning. Församlingen var tidigt inne på att stapeln skulle byggas med traditionella byggnadsmetoder och därmed harmonisera med den medeltida kyrkan. Församlingen ville inte bygga upp den gamla klockstapeln på nytt, utan tog hjälp av en arkitekt för att komma fram till en ny gestaltning.

Bygge i Lädja

Drygt tre år efter branden kunde byggnationen dra igång på riktigt. Vi hade tidigt i januari 2024 fått de 14 meter långa stockarna fraktade till Lädja såg där vi fått tillgång till de stora asfalterade ytorna som krävdes för att arbetet skulle kunna genomföras på ett smidigt sätt.

Majoriteten av stockarna högs till med skrädyxa till rätt dimension. Syllarna monterades ihop i ett kryssmönster och formade basen till stapeln.

Dessa monterades sedan isär och sattes sedan ihop med de stående hjärtstockarna och snedställda bockbenen, såsom bilden visar.

Allt provmonterat i liggande läge då det utan kranbil och ställningar är svårt att montera ihop stående. Alla sammanfogningar utfördes på sam-

*Till vänster:
Majoriteten av
stockarna höggs till
med skrädyxa till rätt
dimension.*

*Nederst till vänster:
Syllarna mon-
terades ihop till ett
kryssmönster och
formade basen till
stapeln.*

*Nederst till höger:
Den bärande kon-
struktionen binds
samman med syll och
hammarband som
tappas ihop.*

ma vis som man gjort på 1600- och 1700-talen, med tapp och tapphål, timmerhaksknutar och slitsfogar. Vi använder de moderna medel som finns att tillgå, så som motorsåg och batteriverktyg. Men oftast står man där med yxa eller stämjärn och hugger. Med dessa har man en helt annan precision.

Svårigheterna var oftast att få till en millimeterperfekt skarv när man jobbar med 12–13 meter långa stockar som väger mellan 600–1000 kg. Dessa hade oftast en viss vridning som gjorde uppgiften mer utmanande. Med hjälp av lod och vattenpass kan man få fram en referenspunkt att utgå ifrån.

Vi hade också stor hjälp av konstruktörens ritningar. Vi fick en digital 3D-modell där hela klockstapelns utformning och mått var tillgänglig i datorn – traditionellt hantverk möter dagens digitala teknik. Detta får en att tänka hur man gjorde detta på 1600-talet!

Svensk byggnadsteknik

När den bärande konstruktionen var tillverkad och klar kunde vi sedan börja bygga upp själva klockhuset. Allt tillverkades i så kallad stolpverkskonstruktion. Detta var en vanlig svensk byggnadsteknik, speciellt bland lagårdar och enklare ekonomibyggnader. I förhållande till en liggtimmerkonstruktion så ställer man timmerstockarna upp lodrätt som då bär upp lasterna. Dessa binds samman med syll och hammarband som tappas ihop.

Hela klockhuset är här byggt i två delar, ljudlådan där de två klockorna hänger och takkonstruktionen. Konstruktionen i sig är självläsande, helt utan spik eller skruv.

Klart för uppmontering på plats i Hagshult

Allt var nu tillverkat och klart för att uppmonteringen i Hagshult skulle gå så smidigt som möjligt. Innan semestern i juli hade vi lagt ner cirka 1 000 timmar. Timret var noga uppmärkt och ihoppackat och klart för leverans.

Projektet i Lädja uppmärksammades i radio och på tv. Under Bergveckan hölls en visningsdag med ett hundratal besökare.

Arbetet kunde återupptas i Hagshult senare under hösten. Men detta får bli en del 2 i krönikan för 2025. I skrivande stund har vi påbörjat montering av klockstapelns och beräknar vara klara under maj månad.

Allt provmonteras liggande. Utan kranbil och ställningar är det svårt att montera ihop stående.

Hela klockhuset är byggt i två delar. Ljudlådan där klockorna hänger och takkonstruktionen. Konstruktionen är självläsande och byggs helt utan spik eller skruv.

Pestkyrkogården i Holma

av Krister Olofsson

Under pestens framfart i Sverige anlades pestkyrkogårdar i byarna, för att minska risken för smittspridning. De flesta har fallit i glömska, men i Holma finns kunskapen om den gamla pestkyrkogården kvar. Krister Olofsson har forskat i frågan.

Från 1300-talet och framåt drabbades Europa och Sverige flera gånger av pest. Det sista utbrottet i Sverige inträffade 1710–1713. Till Småland kom pesten i september 1710 med ett fartyg som angjort Kalmar med soldater från Stockholm som förde med sig smittan. Därifrån spred sig pesten snabbt och utbrottet klingade av först hösten 1711.

Hur många som avled under dessa år är inte känt men landshövdingen i Växjö sammanfattar situationen i en skrivelse hösten 1711 som ”En stor del byar och hemman äro ödelagda och länet i sin ruin hardt när”.

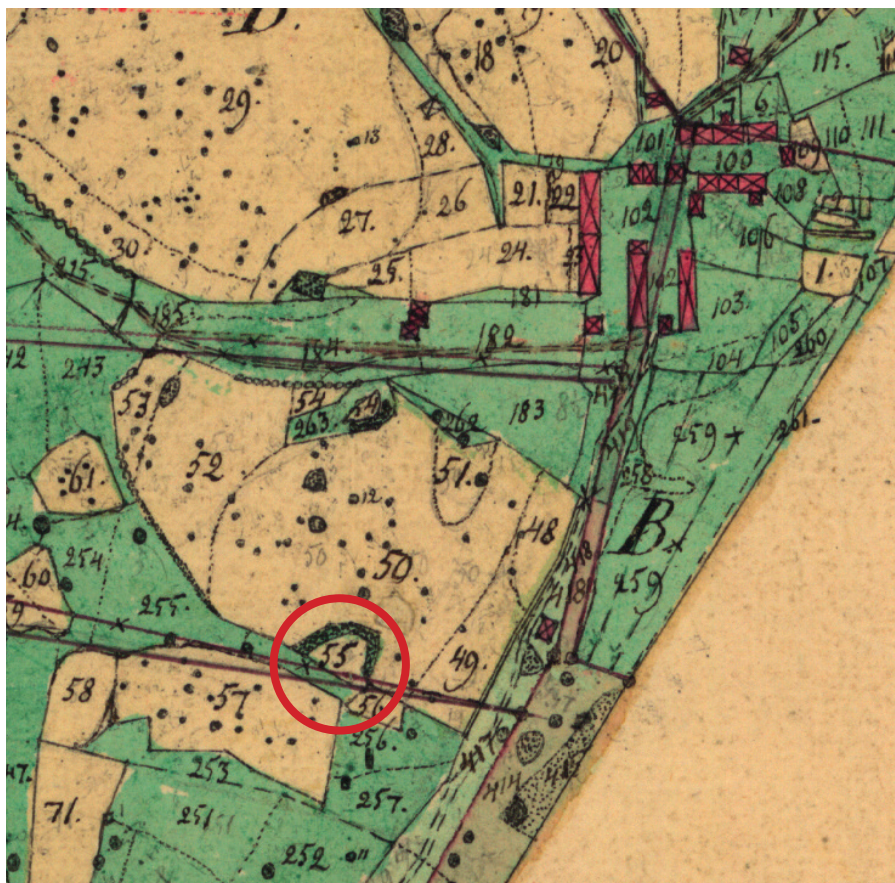
Begravning på kyrkogården förbjöds

För att försöka minska smittspridningen utfärdades i november 1710 en förordning som bland annat förbjöd begravning av de döda på kyrkogårdarna och anmodade befolkningen att anlägga pestkyrkogårdar i byarna. De avlidna utanför städerna skulle ”i närmaste afsides backe och där tillika med sina gång- och sängkläder djupt i jorden nedgrävas”.

Att inte få begrava sina anhöriga på kyrkogården var något som ogillades starkt av befolkningen och det finns åtskilliga berättelser i domböckerna som beskriver hur det anordnades begravningar på kyrkogårdarna nattetid utan prästens kännedom.

Farsot i Berg

Inte heller Bergborna följde denna förordning vilket framkommer i Norrvinge häradsrätts vinterting 1711 då kyrkoherde Johan Montelius uppmanas att klargöra för Bergborna vilka regler som gäller för att minska smittspridningen. Bland annat står att läsa ”... att desse som med denna farsoten blifvit behäftade intet fly andras umgänge, ej heller dessa obesmittade och hälsosamma på ringaste sätt söka till att undvika

Detalj av karta över Holma Västergård upprättad för laga skifte 1855. I övre högra hörnet ses den oskiftade bykärnan. Kyrkogården sydväst om byn är här märkt "55".

faran utan följa de döda till jorden och vistas dageligen i dessa besmittade hemman, lika som detta intet var förbudt." Ett utdrag ur protokollet har gjorts av Thage Andersson i Bergs krönika 1980.

I vintertinget 4/2 1717 står att Södra Björka legat öde sedan 1711 då invånarna avlidit av pesten. Eftersom Bergs kyrkoböcker för denna tid inte finns bevarade kan vi inte veta hur många i socknen som drabbades men en jämförelse med grannförsamlingen Ör visar att enligt dödboken avled fem personer 1709 medan hela fjorton personer avled 1710 av "farsoten" och tjugoen personer avled 1711 av samma orsak. I Moheda avled

1711 tjugo personer varav femton i pesten. Det är därför troligt att även Berg drabbades hårt och att flera pestkyrkogårdar anlades ute i byarna för att sedan falla i glömska.

Söder om Holma by

I Holma lever dock minnet än idag kvar av en pestkyrkogård som skulle vara placerad strax söder om den oskiftade bykärnan men dess exakta läge har varit okänt. Då undertecknad under våren 2020 studerade kartan som upprättats för laga skifte i Holma 1855 noterades en åker som tycktes vara omgärdad av en stengärdesgård. I delningsbeskrivningen benämns denna åker "Kyrkogården". Vid skiftet hamnade kyrkogården på Nils Johanssons ägor alldeles intill gränsen mot Peter Sunessons ägor, ca 100 alnar (60 meter) väster om vägen mellan Holma och Geboda.

Sommaren 2020 gjordes ett försök att lokalisera den exakta platsen tillsammans med några Holmabor samt att försöka finna spår av kyrkogården. Som referens användes fornlämningen "Drakaröret" och backstugan Nyborgs placeringar på skifteskartan men stugans placering verkar felaktig vilket gjorde att sökandet koncentrerades till fel område. Genom att utgå från ägogränserna kunde senare den korrekta platsen fastställas och vid ett senare besök kunde konstateras att inga spår står att finna.

Om detta verkligen är en pestkyrkogård och om det i så fall finns personer som avlidit av pesten begravda här, lär vi kanske aldrig få veta med säkerhet.

Tack till Conny Gustavsson, Växjö, för transkribering av domböcker

Källor:

Dödbok för Ör och Moheda församlingar 1709–1711

Domböcker för Norrvinge härad

Bergs krönika 1980

P.G. Vejde, Om pesten i Småland 1710–1711

O.T. Hult, Pesten i Sverige 1710

Bengt Jonasson, Holma rote

Tjärbränning i Bjursjö

av Karl Johan Krantz

För ett antal år sedan brände Stiftelsen Gustafs Bjursjö en minimal "tjärdal" för att visa en tillverkning som förr var vanlig på de flesta gårdar. I år var det dags igen att visa fenomenet för publik.

Under 2024 utfördes gallring av en del självföryngrad skogsmark där stiftelsen för ett antal år sedan hämtade tjärved till en tjärbränning på Bjursjö sjöudd. Den brännan brann aldrig ut i full omfattning så en hel säck tjärved sparades för framtida bruk därest det skulle bli aktuellt igen. Veden som var kvar hade varit en del av brännan men det blev aldrig tillräckligt varmt för att tjäran skulle lämna veden. De sotiga stickorna innehöll således betydande mängd "töre" fortfarande.

Inför årets Bergvecka beslutade styrelsen att åter ta sig an uppgiften att för en oinvidg allmänhet visa hur husbehovstillverkning av tjära tedde sig. Snart sagt varje gård framställde tjära för husbehov. Den nyttjades för träimpregnering på byggnader, tak och båtar. Även rep kunde tjärdränkas för att få längre hållbarhet.

Tjära i skadat tallvirke och stubbar

Husbehovsframställning skedde ofta på en skålad sten med en utlopps-ränna. Tjärveden samlades i en stor järngryta runt vilken värme skapades varvid tjäran släppte från veden och rann via tapprännan till ett uppsamlingskärl. Tjära och beck var dessutom uppskattade produkter i ett vida omland, inte minst i sjöfartsbygder. Det innebar att driftigt folk mycket väl kunde skaffa intäkter genom avsalu. Inte minst i Kronobergs södra del var storskalig tjärbränning vanligt. Det skedde återkommande i anlagda tjärdalar i en backslutning med tappstället i lägsta delen. Veden placerades som småbitar av fingerstorlek i fiberriktningen i tjärdalen. Veden täcktes med gammal stybb och jord.

Råvaran var tjäranstruket tallvirke. Tjärhalten kunde skapas genom att skada tallstammen varvid kådan ansamlades på det skadade stället. Efter ett antal år kunde tjärveden avlägsnas och tjäran utvinnas genom torrdestillation, pyrolys. Även tallstubbar innehåller tjärbemängd ved varför

de ofta grävdes upp i mossmarker.

Den självutnämnde tjärpedagogen Kjell Gustafsson påtog sig ledarskapet att med styrelsen som hantlangare genomföra projektet. För ändamålet behövdes en rund järnplåt som underlag för ett halvt oljefat fyllt med tjärved. Genom kontakter kunde nödvändig materiel frambringas och riggas upp på bränningsplatsen framför Bjursjö linbasta. Planering skedde i god tid. Enda orosmomentet var om vädret skulle medge eldning. Turligt nog kom rejält med vatten några dagar innan det var dags att rigga upp tjärdalen.

Under eftermiddagen innan påtändningen spämtade styrelsen fingerstora stickor att ställa i oljefatet. Stickorna ställdes stående tätt tillsammans i flera skikt ända upp till fatets kant. Därefter anbringades ett kycklingnät över fatets topp för att förhindra att stickorna föll ut vid vändningen på den uppriggade plåten. Stickornas stående placering i tunnan underlättade för tjäran att rinna av. När den upp och nedvända tunnan väl var på plats, anbringades ved runt och på fatet för att efter tändning ge tillräcklig värme för att stickorna skulle släppa sin tjära.

Efter tändningen dröjde det inte särskilt länge innan rökdoftande vattenånga trängde ut ur bottenplåtens centralt placerade hål. Uppenbart blev temperaturen snabbt tillräcklig, för tjära började snart droppa ur bottenhålet ned i en spann.

Under tiden processen pågick dristade tjärpedagogen sig att verbalt berätta om tjärframställning över tid.

Förr framställde man tjära för husbehov i snart sagt varje gård. Under Bergveckan visades hur processen går till

*Veden runt tunnan med tjärved påtänd.
Värmen får veden att avge tjäran som
rinner genom dalens bottenhål ned i en
uppsamlande hink.*

Efter en dryg timmes bränning
avtog tjäran gradvis att rinna
och efter två timmar var all tjära
utvunnen. Resultatet av ett halvt
oljefat med tjärved blev drygt tre
liter tjära och en säck utmärkt
smideskol. Efter en lyckad visning
lyktades evenemanget.

Silversmeden från Lädja

av Eva Bünger

Silverhalsbandet som Eva Bünger fastnat för i skyltfönstret i Göteborg visade sig vara gjort av silversmeden Karl Ingemar Johansson, uppvuxen i samma hus som för några år sedan blev hennes. Efter denna osannolika slump har Eva tittat närmare på silversmedens historia.

Många gånger – när jag bodde i Göteborg – spanade jag in i skyltfönstret till silversmedjan på Aschebergsgatan. De sålde ett silverhalsband som jag suktade efter, men som var lite för dyrt.

Så flyttar jag så småningom till Lädja. Som inflyttningspresent från hembygdsföreningen fick jag samtliga årgångar av Bergs krönika. Min första vinter i Lädja plöjde jag årgång efter årgång. När jag kom till årgång 1997 läser jag om silversmeden Karl Ingemar Johansson som växte upp vid sågen i Lädja. Sågen i Lädja – det var ju där jag bodde.

Karl Ingemar startade en silversmedja på Aschebergsgatan tillsammans med kollegor. Efter lite snabba sökningar på nätet så får jag se att det är Karl Ingemar som skapat det halsband jag ville ha.

I flera år har jag haft bevakning på den stor aktionssajten på Karl Ingemars halsband – varje gång har jag blivit överbjuden med råge. Men för ett par veckor sedan hade jag tur. Nu äger jag ett halsband tillverkat av Karl Ingemar.

Karl Ingemar Johansson växte alltså upp i Lädja. Hans far bedrev kvarn, såg och pinnstolsfabrik nere vid Nasabäcken. Rester av byggnaderna finns kvar. Jag köpte huset 2016 av hans lillasyster Kerstin.

Sune Andersson skrev i Bergkrönikan 1997 om att han kontaktade Karl Ingemar i samband med att han sammanställde boken Berg genom 50

Efter många försök har nu textförfattaren ett silverhalsband av Karl Ingemar Johansson i sin ägo.

*Kerstin, Arnold och Karl
Ingemar Johansson framför
huset ovanför Nasabäcken
och sågen i Lädja.
Bilderna taget någon gång på
1930-talet.
(Foto Erik Andersson)*

år och fick ett par teckningar av honom till boken. I Sunes text kan man läsa att Karl Ingemar började utbilda sig 1944 på Slöjdföreningens skola i Göteborg, som numera heter HDK (Högskolan för Design och Konsthantverk) på avdelningen för Dekorativ målning och grafisk konst. Hans examensarbete belönades med skolans stora Palmstedtsmedalj i silver. Förutom arbetet i silversmedjan, först på Aschebergsgatan, sedan i egen smedja var han också lärare i många år på HDK

För Göteborgs universitet har han exklusivt formgivit ett armband och ett halsband av silver som delas ut som hedersgåva till anställda och han finns representerad bland annat på Nationalmuseum. Hans arbeten dyker då och då upp hos auktionshusen runt om i landet,

Karl Ingemar föddes i Lädja 1927 och avled i Göteborg 1997.

Hänt i Berg 2024

Året som gått i stort och smått.

Januari

14 januari: Bergs kyrka blev fullsatt då Musica Vitae och violinisten Benjamin Schmid gjorde en musikalisk resa genom Österrike. Musik i Berg arrangerade i samverkan med församlingen.

Utanför kyrkan samlades efter konserten många barn och vuxna till sockenrådets traditionella juldans. Tomten delade ut godispåsar till barnen, glögg och korv serverades.

Februari

24 februari: Barnteater i bygdegården "En gris på föris". Ett samarrangemang mellan bygdegårdsföreningen och Riksteatern i Växjö.

27 februari: Möte med Bergveckans arrangörer i Bygdegården inför Bergveckan 2024.

Mars

2 mars: Tage G Peterson inviger årets Elin Wägnervecka i Bergs kyrka. Musik av kompositören Elfrida Andrée, Europas första domkyrkoorganist framfördes av Yvonne Tuveesson-Rosenqvist och Magnus Jakopsohn

2–3 mars: Öppet hus på Lilla Björka med guidning, fika och dramatiserad läsning.

4 mars: Musikteater för barn i bygdegården. "Tuppen och haren" – en saga om vänskap. Ett samarrangemang mellan Musik i Berg, Stiftelsen Lilla Björka och Arbogateatern.

24 mars: Årsmöte för Bergs hembygdsförening. Per Fogelström föreläste och visade bilder på intressanta svampfynd som gjorts i socknen under hösten 2023.

April

14 april: Socknens olika rotar träffas samtidigt på sju olika ställen för korvgrillning och uppstart på arbetet med lokalt civilförsvarsarbete. Första steget är att lära känna sina grannar. Stor uppslutning på alla platser.

30 april: Valborg firas vid hembygdsgården med tal, körsång, korv och

Sockenrådet bjöd till korvgrillning i de olika rotarna. Tanken var att lära känna sina grannar, en viktig hörnsten för ett bra beredskapsarbete. Uppslutningen var fantastisk, uppskattningsvis 200 personer på sju olika platser. Bilder från Lädja rote. (Foto: Eva Bünger)

kaffeservering. Eldandet ställdes dock in eftersom det blåste lite för mycket. Michael Forsberg, Berg, höll vårtalet.

Maj

2 maj: Göken hörs i Vinninge.

5 maj: Nu hörs göken även i väster över Bråtasjön.

Bergs skytteförening genomförde sin årliga månadsskjutning med nio deltagare. Vann gjorde Hjalmar Hansson från Bredhult på formidabla 41 poäng av 50 möjliga. Skjutningen genomfördes med svenska arméns gevär modellår 1896, ett av världens bästa armégevär någonsin. Den klena kalibern minskade ammunitionsvikten och ökade träffresultaten på håll. Förr månadssköts det första söndagen varje sommarmånad, numera blir det bara en gång – i maj.

Fullt till sista plats i Bergs kyrka när Ingmar Nordström och Yvonne Tuveesson Rosenqvist bjöd till konsert. Ingmar Nordström fyllde 93 år dagen efter konserten hyllades av publiken.

Trots regn under dagen lockade konserten med Rebecca Törnqvist över hundra personer till hembygdsgården. (Foto Eva Bünger)

Jazzsångerskan Rigmor Gustafsson höll en uppskattad konsert i Galleri Söreskog. Fullt hus även här.

12 maj: Bryggorna lades i vid Lädja badplats.

25 maj: Välbesökt växtloppis i bygdegårdsföreningens regi. Byte och försäljning av växter.

Försommarkonsert i Lädja Missionshus. Psalmer, koraler och visor spelades på psalmodikon. Psalmodikon är ett ensträngat instrument som förr användes vid enkla gudstjänster. Alva Karlsson Skarp sjöng och musiker från olika psalmodikongrupper spelade och berättade om sina instrument. Fika serverades efter konserten till de ca 50 deltagarna. Ett samarrangemang mellan hembygdsgårdsföreningen, Musik i Berg och Svenska Psalmodikonsällskapet.

Juni

4 juni: Årskurs 9 från Lammhults skola besökte Lilla Björka och hembygdsgården.

9 juni: EU-val med bygdegården som lokal vallokal. I Bergs valdistrikt röstade 561 personer av 830 röstberättigade. Moderaterna fick 18,82%, Miljöpartiet 17,20%, Socialdemokraterna 15,23%, Sverigedemokraterna 15,05%, Centerpartiet 13,98%, Vänsterpartiet 8,96%, Kristdemokraterna 7,89% och Liberalerna 2,15%.

21 juni: Midsommarfirande vid Lädja badplats.

29 juni: Startskottet för årets Bergvecka, som bjöd på ett digert och omväxlande program. Veckan inleddes med mopedrally och vernissage av Lilla Björkas sommarutställning med landshövding Maria Arnholm. Flera konserter lockade stor publik, bland annat fyllde saxofonisten Ingmar Nordström kyrkan. Bygdens Alva Carlsson Skarp gav en uppskattad konsert i Galleri Söreskog som också fick besök av jazzdrottningen Rigmor Gustafsson. Byggnationen av ny klockstapel visades, liksom tjärbränning i Bjursjö.

Juli

14 juli: Första sommarsöndagen av fem på hembygdsgården med våffelservering.

19 juli: Slättergille på hembygdsgården med musik, slättergröt och fika. Ett 30-tal personer deltog med räfsor och liar.

27 juli: Sommarkonsert vid hembygdsgården med Rebecka Törnqvist och Johan Lindström. Hembygdsgårdsföreningen serverade fika. Cirka 110 deltagare satt på bänkar, egna stolar och i gräset. Arrangemanget var en del av Växjö kommuns och Region Kronobergs Scensommar.

31 juli: Författarkväll på Lilla Björka med Anita Goldman som pratade om jorden, klimatet och freden.

Augusti

7 augusti: Författarkväll på Lilla Björka med författaren och ledamoten i Svenska Akademien Ellen Mattson som pratade om relationer och naturskildringar.

14 augusti: Sommarbergbon och författaren Kristoffer Leandoer berättade på Lilla Björka om den oavslutade litteraturen.

18 augusti: Fri-luftsgudstjänst på ödekyrkogården med efterföljande kyrkkaffe på hembygdsgården.

Bengt Ivar Petersson på promenad i Söreskog. (Foto: Renée Henriksson)

September

7 september: Rotevandring med hembygdsföreningen. Årets vandring i och runt Bergs säteri. Inger och Gunnar Skogström visade runt och berättade.

13 september: En busslast med besökare på Rösträttsresa kom till Lilla Björka för visning och fika. För andra året arrangerades resan där man besöker Moa Martinssons Johannesdal, kvinnliga medborgarskolan Fogelsta, Elin Wägners Lilla Björka, Ellen Keys Strand och Selma Lagerlöfs Mårbacka. Populär resa som kommer att återkomma 2025.

14 september: Invigning av gång- och cykelvägen mellan bygdegården och Björkängen. Samhällsbyggnadsnämndens ordförande Otto Lindlöf klippte bandet tillsammans med barn från Bergslunds förskola. Se separat artikel.

15 september: Bryggorna togs upp vid Lädja badplats.

22 september: Några av socknens herrar (Lars Nyvall och BG Andersson mfl.) återupptog den gamla traditionen med samling och prat vid bänkarna utanför kyrkogårdsmurarna. Redan första söndagen samlades en hel del pratsugna sockenbor. Aktiviteten pågår under några söndagar och skall återkomma under våren 2025 när vädret så tillåter.

30 september: Fullsatt kyrka när Malena Ernman och Ecstatic Ensemble framförde musik från forntid till nutid av kvinnliga tonsättare.

Oktober

5–6 oktober: Som en del av Växjö konstrunda var det öppet hus hos MazArt i Berg och Gates Glas i Rösås.

12 oktober: Teater i bygdegården, föreställningen "Bokslut – en tragikomisk internredovisning". För arrangemanget stod Bergslunds bygdegårdsförening och Växjö teaterförening.

November

3 november: Sockenstämma i bygdegården. Kerstin Bohlin från Klockaregårdens trädgårdsbutik gav trädgårdsinspiration.

December

24 december: Välbesökt julbön i Lädja missionshus.

Årets stipendiater

av Karl Johan Krantz

Grundaren av Stiftelsen Torsten och Maria Magnussons minnesfond, Inge Magnusson, hade en vision att stötta ungdomars fortsatta studier. Genom att rejält stiftelsebelopp ville han möjliggöra stöd till eftergymnasiala studier för att ge mottagarna framgångsrika arbetsliv. Utdelning har skett sedan 2007.

Stiftelsen är en fond till åminnelse av donators föräldrar. När stiftelsen registrerades år 2007 gavs uppdraget till dåvarande Bergs församling inom Aneboda pastorat att förvalta kapitalet. I kraft av att Bergs församling

Lars-Göran Hedstig tillsammans med stipendiaterna. Jonna Kanstedt, Josefin Roos, Ebba Kanstedt-Rylander, Alva Stern och Hugo Carlsson. (Foto: Nils Israelsson)

från början påtog sig ansvaret redovisas utdelningarna i Bergs krönika trots att det idag åvilar Lammhults församling att tillsätta styrelseledamöter i stiftelsen.

Ett belopp avsatt för återkommande diakonala stödsatser ingår i statuterna. De utdelade beloppen är avkastningen av stiftelsekapitalet som uppgår till fem miljoner kronor.

Stiftelsestyrelsen delade den 12 februari 2024 ut stipendier på vardera 20 000 kronor till Jonna Kanstedt, Josefin Roos, Ebba Kanstedt-Rylander, Alva Stern och Hugo Carlsson. Bilden visar stipendiaterna i uppräknad ordning till höger om stiftelseordföranden Lars Göran Hedstig. Hugo Carlssons stipendium mottogs av hans syster till följd av stipendiatens utlandsresa inom studiernas ram. Utdelningen ägde rum i Lammhults kyrka med efterföljande samkväm i Asa herrgård.

Stiftelsens styrelse utgörs idag av ordförande tillika kassör Johanna Rangrost Ahlström, Asa, sekreterare Nils Israelsson, Aneboda, samt ledamöterna Karl Johan Krantz, Berg, Karin Welin, Asa, och Magnus Jakopsohn, Lammhults församling.

Personnotiser 2024

Uppgifter är hämtade från Skatteverket, Svenska kyrkans kyrkogårds- och fastighetsförvaltning samt Växjö kommun.

Födda:

Alma Matilda Nordmark, dotter till Sofia Tornberg och Martin Nordmark, Bergs prästgård, född den 23 maj

Vega Erika Kristiansson, dotter till, Frida Kristiansson och Erik Jonsson, Lädja Sjögård, född den 20 juni.

Joar Charlie Hilding Cronquist, son till Frida Cronquist och Mikael Nilsson, Björka, född den 25 juni.

Otto Bo Wilhelm Schlich Alpteg, son till Amina Schlich och Jacob Alpteg. Bjursjö, född den 10 november.

Malte Olof Hjälmeffjord Lamme, son till Annie Hjälmeffjord och Anton Lamme, Lädja, född den 29 december.

Döda

4 mars: Sören Lundqvist, Ekenäs, född den 4 oktober 1929.

12 juli: Nina Gate, Rösås, född den 9 april 1931.

18 oktober: Michael Svensson, Hagstad Lassagård, född den 3 juni 1966.

16 december: Maj-Lis Inger Eva Hallengren, Berg Bergsåker, född den 31 mars 1942.

Personer från andra församlingar som gravsatts i Berg

Berit Sigrd Ingegärd Giles, Hässleholm, född den 20 oktober 1933, död den 15 april 2024.

Berta Lisa Hansson, Växjö, tidigare Björkvalla, född den 8 februari 1929, död den 30 januari 2024.

Befolkningssiffra

Bergs tidigare församling, nuvarande distrikt, hade vid 2024 års slut 447 invånare, varav 219 kvinnor och 228 män. Det innebär en marginell förändring jämfört med förra året (448).

Äldsta manliga invånaren i Berg är Torsten Persson, Lädja Sjögård, född den 8 juni 1934 och äldsta kvinnliga invånaren Ester Eriksson, Lövhult född den 7 maj 1936.

Fastighetsaffärer 2024

Uppgifter är hämtade från Lantmäteriet.

Lädja 1:19. Köpare: Bengt Erik Jonsson, Frida Maria Kristiansson.
Säljare: Gullvor Iris Kristina Hedstig, Jan-Ove Lennart Hedstig. Pris: 3 250 000 kronor.

Ernatorp 1:9. Köpare: Iris Märta Cristina Forsberg, Karl Magnus Fredrik Forsberg. Säljare: Ingrid Gunilla Elisabeth Ernfjäll, Olof Johnny Evald Ernfjäll. Pris: 3 700 000 kronor.

Håknahult 1:2. Köpare: Niclas Erik Tryggve Ericson. Säljare: Salomon Erik Johansson. Pris: 0 kronor.

Lövåhult 2:8. Köpare: Erik Anders Olof Engström. Säljare: Anders Nils Engström, Pia Gun Margaretha Engström. Pris: 0 kronor.

Källeåhult 2:4. Köpare: Daniel Per Jörgen Liffner, Nargis Anna Liffner. Säljare: Brita Margareta Cronquist. Pris: 1 300 000 kronor.

Ramsås 3:1. Köpare: Jeanette Sara Marie Sigfridsson, Daniel Per Olof Lantz. Säljare: Eva Katrin Lantz, Arne Per Christer Lantz. Pris: 2 800 000 kronor.

Hjulåtorp 3:6 samt 3:4. Köpare: Lars Thomas Lilja-Johansson, Kikki Kristina Lilja-Johansson. Säljare: Jan Peter Claesson. Pris: 3 900 000 kronor.

Bredåhult 1:17. Köpare: Fredrikus Kutterik, Danielle Schroten. Säljare: Irene Wollenberg, Peter Wollenberg. Pris: 920 000 kronor.

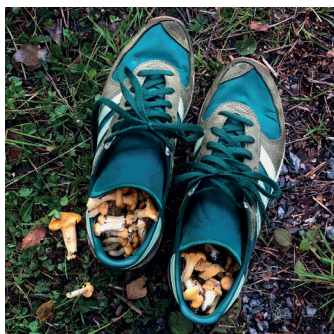
Matkull 1:11. Köpare: Anna Maria Helen Stern, Oscar Erik Stern. Säljare: Nils Erik Tomas Stern, Marie-Louise Stern, Björn Johan Helmer Stern, Sven Åke Mikael Stern. Pris: 0 kronor.

Lädja 11:3. Köpare: Lars Ola Mats Skogström. Säljare: Lars Erik Gustav Persson. Pris: 0 kronor.

Lädja 7:9. Köpare: Björn Johan Helmer Stern. Therese Elisabeth Stern. Säljare: Helmer Karlssons dödsbo. Pris: 1 330 000 kronor.

Innehåll

Verksamhetsberättelse 2024	1
Svinamasebro invigd av Michael Forsberg	5
Oron i världen väcker minnen från barndomens flykt av Kerstin Haggren	10
En klockstapel blir till av Nicklas Stangenberg	23
Pestkyrkogården i Holma av Krister Olofsson	28
Tjärbränning i Bjursjö av Karl Johan Krantz	31
Silversmeden från Lädja av Eva Bünger	34
Hänt i Berg 2024 av Karl Johan Krantz och Eva Bünger	36
Årets stipendiater av Karl Johan Krantz	41
Personnotiser	43
Fastighetsaffärer 2024	44

Pris: 125 kr

ISSN 0281-912

Krönikan ges ut av Bergs hembygdsförening
Föreningens bg: 394-8247

Krönikan tillhandahålles genom:
Bengt Göransson, bengtafgoransson41@gmail.com
070-5477954
Eva Bünger, evakarin.bunger@gmail.com
072-515611

De flesta årgångarna av krönikan från 1950 och framåt finns att köpa. De tre senaste till åsatt pris och tidigare årgångar för 50 kr.